

Keskitetty hakkuutoiminta Perä-Pohjolassa ja asutuskysymys.

A. Lifländer.

Lähdettäessä tarkastelemaan keskitettyjä hakkuuta ja asutustoimintaa Perä-Pohjolan valtion metsämailla on aluksi todettava, että ko. alueet sijaitsevat Kemijoen ja Tornion—Muonionjoen sekä Jäämeren vesistöalueissa. Piirikunnan pinta-ala oli 1. 1. 1955 n. 6 575 500 ha, josta maata n. 6 236 500 ha ja vesiä n. 339 000 ha. On kuitenkin huomattava, että varsinaisen metsätalouden muodostavat Kemijoen ja Tornion—Muonionjoen vesistöalueet, joista edellinen käsittää n. 48 % ja jälkimmäinen n. 7 % piirikunnan kokonaisalasta. Vastaava luku Jäämeren vesistöalueella on näinollen n. 45 %, mutta alueen metsätaloudellinen merkitys sen epäedullisesta sijainnista ja heikosta tuottokyvystä johtuen on ainakin toistaiseksi ollut varsin vähäinen.

Maa-alan jakautuminen taloustoiminnan piiriin kuuluviin ja sen ulkopuolelle jääviin alueisiin, joihin luetaan luonnon- ja kansallispuistot, aarnialueet, puisto- ja tutkimusmetsät, suurin osa suojametsäalueesta jne. selviää seuraavasta asetelmasta:

	Maa-alasta					
	taloustoiminnan piirissä		taloustoiminnan ulkopuolella		yhteensä	
	1 000 ha	%	1 000 ha	%	1 000 ha	%
Kasvullista metsämaata ..	1 603.4	58.4	1 142.8	41.6	2 746.2	44.0
Huonokasvuista metsämaata	407.9	39.4	627.3	60.6	1 035.2	16.6
Joutomaata	935.5	38.1	1 515.3	61.9	2 450.8	39.3
Teitä, varastoalueita, tontteja ym.	4.3	100.0	—	—	4.3	0.1
	2 951.1	47.3	3 285.4	52.7	6 236.5	100

Tästä selviää, että taloustoiminnan piiriin kuuluu vain vajaa puolet eli 47.3 % maa-alasta. Tällä n. 3 milj. hehtaarin alueella tapahtuvat pääasiassa sekä keskitetyt hakkuut että asutustoiminta.

Käsite keskitetty hakkuu siinä mielessä kuin sen nykyisin ymmärrämme, lienee valtion metsätalouden piirissä verraten nuori tulokas. Sen ilmestyminen terminologiaan sattunee siihen heti sotien jälkeiseen aikaan, jolloin yleinen huomio ja mielenkiinto kohdistuivat syrjäseutujen hakkaamattomiin metsävaroihin ja jolloin mm. käsite 0-rajaa (eli puutavaran kannatta-

van ulosoton raja), työväen saanti syrjäseutujen hakkuisiin sekä puutavaran kuljetusmahdollisuuksien vaatimat investoinnit johdettiin yleisen keskustelun alaiseksi. Sinänsä keskittämisen ajatus ei ole kuitenkaan uusi, sillä prof. Heikinheimon jo v. 1925 esittämä osastojako merkitsee toiminnan keskittämistä ja tiettyjä etuja metsien saattamisessa säännöllisen käsittelyn piiriin. — Perä-Pohjolassa paikallisista olosuhteistakin johtuen, on hakkuutoiminta jo n. 30 vuotta ja erikoisesti sodan jälkeisen ajan tapahtunut pääasiassa keskitettyinä hakkuina.

Hakkuukeskityksen suunnittelun päämääränä voidaan pitää sellaisen aluesuunnitelman laatimista, jonka mukaan metsänhoidollisesti poistettavaksi suunnitellun puuston hakkuu ja kuljetus myyntipaikalle tapahtuu mahdollisimman edullisesti suoritettavien investointien lomiem edellytysten pohjalla. Pyrkimyksenä on siis päästä ratkaisuun, jossa vuosittaisten työkuukustannusten (huoltokustannukset ml.) ja kokonaisinvestointikustannusten summa on minimissä. Samalla on pidettävä silmällä edullisten lähtökohtien luomista hakkuutoiminnan jatkamiselle hakkuukeskityksen ympäristössä.

Hakkuualueen suunnittelutyön yhteydessä selvitetään siis varsin tarkoin hakattavaksi tulevat puumäärät ja -alueet sekä hakkuujärjestys, joka määrää asuntojen rakennus- ja siirto-ohjelman. Vertailulaskelmin todetaan hankintakustannukset mahdollisiin vaihtoehtoisin myyntipaikkoihin, jossa yhteydessä voidaan myös päättää edullisimpiin kuljetuskustannuksiin johtavista koko keskitystä palvelevista kuljetussuhteiden investoinneista (tiet ja uittoväylät). Kun koko suunnitteluvaiheen aikana on tarkoin pidettävä kiinni kustannuksista ja kannattavuudesta on itsestään selvää, että suunnittelun toteuttamisvaiheessa (esim. asutuksen johdosta) tapahtuvat muutokset keskityksen laskelmapohjaksi otetun alueen ja puuston määrässä hyvin saattavat johtaa kannattamattomaan lopputulokseen. Sen lisäksi, että keskitettyjä työmaita käyttäen on kustannukset pyritty saamaan mahdollisimman alhaisiksi, on olemassa toinenkin tärkeä metsätaloutta haittaava tekijä, nimittäin työvoimapula. Keskitetyillä työmailla on samalla pyritty järjestämään työvoiman käyttö mahdollisimman tehokkaaksi. Samalla on mahdollisuus, suurissa mittasuhteissa liikuttaessa siirtää hakkuutoiminta seuduille, mistä tähän mennessä ei ole puuta saatu lainkaan käyttöön ja jossa vanhat ikäluokat ovat kiireellisen uudistamisen tarpeessa jatkuvan puuntuoton turvaamiseksi. — Mitä syrjäisemmillä seuduilla hakkuuta joudutaan suorittamaan, sitä enemmän ja suurempia kustannuksia vaativia valmistavia töitä on suoritettava ja näille investoinneille on ominaista, että niillä aikaansaatu hyöty jakaantuu useamman hakkuukauden osalle. Yleensä nämä hakkuukeskityksen investoinnit jaetaan seuraaviin ryhmiin:

1. Metsäautotiet, joihin sisältyvät sekä puutavaran kuljetusta että keskityksen huoltoa palvelevat tiet.
2. Uittoväylien perusrakennukset sekä puutavaran vyörytystä palvelevat varastopadot altainen.
3. Työväestön asunnot, jotka suurimmilla salo-olosuhteiden keskityksillä saattavat käsittää 200—300 miehen majoitustilan, 60—100 hevosen tallit sekä työnjohtokeskuksen, myymälärakennuksen sekä tarpeellisia muita rakennuksia.
4. Viestiyhteydet, tavallisesti puhelinyhteyksien vetämisen alueelle.

5. Kalustomenot. Metsätöiden koneellistumisasteen jatkuvasti kasvaessa tuo sekin määrättyissä muodoissa huomattavaakin investointitarvetta. Mainittakoon, että moottorisahojen lisääntyminen metsissä vaatii nykyisin jo niiden korjaus- ja huoltopaikkojen järjestelyä.

Esimerkin vuoksi mainittakoon, että keskimääräinen Perä-Pohjolan hankintakeskitys (n. 200 000³ eli n. 20 000—25 000 runkoa sahapuuta ja n. 8 000 pm³ pinotavaraa/v.) vaatii edellä selostettuihin investointeihin n. 7—14 milj. mk. Suurien keskitettyjen hakkuutyömaiden perustamiskustannukset voivat nousta 25—30 milj. markkaan, varsinkin, jos kysymyksessä on puutavaran ympärivuotinen autokuljetus, jolloin tiekustannukset kohoavat.

Jonkinlaisen käsityksen saamiseksi Perä-Pohjolan hakkuutoiminnasta lienee mainittava, että käytettävissä on kämppejä 460 kpl, joissa majoitus-tilaa n. 13 500 miehelle ja 3 700 hevoselle. Vuotuiset hakkuualat taas ovat vaihdelleet 30 000—40 000 ha vuodessa ja näistä on n. 90 % hakattu keskitettyinä hakkuina.

Tulevaisuutta silmälläpitäen on arvioimisosasto v. 1947 lähtien laatinut keskitettyjä hakkuusuunnitelmia ja on niitä Perä-Pohjolassa 40 kpl. Käsittäen kasvullista metsämaata n. 412 000 ha kokonaispinta-alan ollessa n. 664 000 ha. Keskitetyksen toimintapiirin keskisuuruus on n. 10 000 ha ja käsittää 2/3 (n. 301 000 ha) alasta vanhoja tai yli-ikäisiä metsiä. Suunnitelman toteuttaminen vaatii n. 10 vuotta. — Tämän lisäksi on laadittu hakkuusuunnitelmat (5) ns. allasalueiden hakkuuta varten.

Asutustoimintaa tarkasteltaessa on aluksi todettava voimassa olevat tärkeimmät lait:

1. MHL ja siihen liittyvät lait. (Laki laidunalueista (399/45) ja laki MHL:n nojalla perustettavista yhteismetsistä sekä ns. lisämaalaki).

2. K—S MHL (751/45)

3. Laki lisämaan antamisesta Kemijärven ja Sallan kunissa sekä Kuusamon kunnan Liikasen kylässä olevilla liian pienille tiloille (257/44).

4. Asutuslaki (332/36)

5. Valtion metsämaiden asuttamislaki (129/22)

6. Valtion omistamien vero- ja räällisluontoisten maiden asuttamislaki (65/29).

Lisäksi siirtyy maata asutuksen piiriin vuokra-alueita itsenäistymällä ja vuokrauksien kautta sekä isojaosta ja verollepanosta sekä valtion mailla olevien vuokra-alueiden lunastamisesta Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa annetun lain (157/25) mukaisesti.

Varsinaiseen asutustoimintaan eniten vaikuttavat kuitenkin vain MHL:t, K—S lisämaalaki ja asutuslaki (—36), joten rajoitan esitykseni koskemaan vain näitä.

Maanhankintalaki.

Sodan jälkeisen asutustoiminnan pääpaino on luonnollisesti ollut siirtoväen, rintamasotilaiden ym. MHL:n piiriin kuuluvien asuttamisessa. Niinpä MHL:n tarkoituksiin onkin Perä-Pohjolassa käytetty n. 223 000 ha valtion metsämaata. Erikoisen raskaasti on MHL:n toimeenpano koskenut Ylitornion ja Kemian hoitoalueita. — Vireillä olevia laillistumattomia toimi-

tuksia varten tarvitaan vielä n. 3 300 ha sekä aloittamattomia toimituksia varten n. 25 000 ha.

K—S MHL.

Kuusamon ja Sallan kuntia varten on säädetty yleisestä MHL:sta poikkeava ns. K—S MHL, jossa on pyritty näiden kuntien erikoisolosuhteet ottamaan huomioon. Lakia on kuitenkin jouduttu hyvin moneen otteeseen muuttamaan, joka taas osaltaan on hidastanut lain täytäntöönpanoa. Tähän mennessä on K—S MHL:n mukaan käytetty valtion metsämaata Perä-Pohjolassa n. 28 000 ha ja vireillä oleviin toimituksiin kuuluu n. 38 800 ha. Lisäksi on aloittamattomia toimituksia varten ilmoitettu tarvittavan n. 168 300 ha (yhteismetsät).

K—S lisämaalaki.

Kemijärven—Sallan lisämaalain mukaan annetaan lisämaan saajalle maapohja ja 6 × 22 cm pienempi puusto ilmaiseksi. Näitä lisäalueita on toistaiseksi laillistunut vain 434 ha, mutta vireillä on vielä 29 100 ha käsiteltävät toimitukset.

Asutuslaki (—36)

Asutuslain mukainen asutustoiminta on poikkeusajan lakien täytäntöönpanosta johtuen ollut suhteellisen vähäistä. Metsähallinnon omistuksesta on Perä-Pohjolassa siirtynyt v. 1945 lähtien ko. lain mukaan n. 75 000 ha. — Tämän vuoden aikana on asutuslain toimeenpano huomattavasti vilkastunut, johtuen lähinnä asutustoimikuntien uudelleen organisoinnista. Näillä asutustoimikunnilla riittää varmasti työtä useaksi vuodeksi, sillä varovaisestikin arvioiden tarvitaan tähän mennessä tehtyjen hakemusten perusteella maata yli 1 000 tilaa ja n. 200 lisämaata varten eli maata yhteensä n. 175 000 ha.

Asutusmaan käyttö ja tarve Perä-Pohjolassa.

	Käytetty 1945 30. 11. 56 1 000 ha	Vireillä olevat lail. toim. 1 000 ha	Lisätarve 1 000 ha	Yhteensä 1 000 ha
MHL + lisämaalaki	223.0	3.3	25	251.3
K—S MHL	28.0	38.8	168.3	234.1
K—S lisämaalaki	0.4	29.1	—	29.5
Asutuslaki —36	75.0	—	175.0	250.0
Yhteensä	326.4	71.2	368.3	764.9

Yhteenvedona mainittakoon, että sodan jälkeisenä aikana on käytetty valtion metsämaata po. alueella eri lakien mukaan yhteensä n. 326 400 ha ja edellä esitetty lähitulevaisuuden tarve näyttää kohoavan 439 500 hehtaariin. Kun nämä maa-alat käsittävät n. 1/4 piirikunnan taloustoiminnan piiriin kuuluvasta alueesta ja kun asutustoiminta lisäksi kohdistuu edullisimmin sijaitseviin kasvullisen metsämaan alueisiin, ymmärrämme hyvin asutustoiminnan vaikutuksen valtion metsätalouteen Perä-Pohjo-

lassa. Kaiken lisäksi on todettava, että sodanjälkeisen poikkeuksellisen asutustoiminnan vaikutus on heijastunut normaaliin asutustoimintaan ja näinollen on vaikeaa kovin pitkälle tulevaisuuteen arvioida maan tarvetta, sillä uudet lait tai lainmuutokset voivat helposti moninkertaistaa laskelmat. — Tulkoon tässä yhteydessä mainituksi, että Lapin läänissä on v. 1950 suoritettun maatalouslaskennan mukaan yli 15 000 viljelmää, joista n. 80 % on ns. elinkelpoisuusrajan alapuolella. Lisäksi on huomattava, että perinnönjaoista ym. johtuvien ositusten kautta viljelmien lukumäärä nopeasti kasvaa ja koko pienenee, joten lisäämään tarve jatkuvasti suurenee. Jos kaavailtaisiin lisäämään tarvetta e.o. lukujen perusteella, päädyttäisiin 500 000—600 000 hehtaariin, joka olisi kaksi kertaa se määrä, mikä viimeisen 10 vuoden aikana on käytetty. — Sitäpaitsi laajat viljelyskelpoiset suoalueet samanaikaisesti antavat mahdollisuuden uusien tilojen perustamiseen. Nämä ovat tulevaisuuden näkymiä, joiden toteutumisen nopeus riippuu ratkaisevasti lainsäädännöstä. Esim. asutuslain muuttaminen siten, että lisäämään voitaisiin antaa osuutena yhteismetsään, merkittäisi kuolinkellojen soittamista valtion metsätaloudelle. — Jos tähän tilanteeseen jouduttaisiin, tietäisi tämä esim. työllisyyden kannalta erittäin vaikeasti ratkaistavia ongelmia. Varsinkin heikot puutavaramarkkinat, joiden vallitessa kannattavuusnäkökohdat huomioonottaen yksityismetsistä ei puutavaraa markkinoitaisi, johtaisivat katastrofiseen työttömyyteen. — Asutusmiesten taholta tosin yleensä väitetään, että parantamalla vanhoja liian pieniä tiloja lisäämään voidaan niiden asukkaille turvata lähimain täystyöllisyys omilla tiloillaan. — En epäile sitä, etteikö näillä tiloilla voitaisi järjestää riittävästi työtä, mutta antavatko ne omistajilleen toimeentulon — on jo kyseenalaista. Rovaniemen työvoimapiiristä saamani tiedon mukaan oli vuosina 1954—1955 Ylitornion, Karungin, Alatornion, Tervolan ja Kemien kuntien alueella 64.5 % työttömien kokonaismäärästä vastaavan asukasluvun ollessa vain 34.5 % läänin asukasluvusta. Tämä on aluetta, jossa, Ylitornion ja Tervolan kuntien vähäisiä alueita lukuunottamatta, maat ovat siirtyneet yksityisomistukseen ja työllisyyskysymyksen pitäisi näinollen olla järjestyksessä. Vastaavasti taas runsaasti valtion maata sijaitsevista Sodankylän ja Kittilän kunnissa oli työttömiä vain n. 2—3 % koko läänin työttömien määrästä ja Savukosken kunnassa ei työttömyyttä esiintynyt lainkaan. Tästäkin voimme päätellä, että asutustoiminnalla ei työttömyyttä Pohjois-Suomessa voida poistaa, päinvastoin sitä lisätään, koska maatalouden harjoittaminen tapahtuu tappiollisesti eikä maatilametsätalous voi tarjota maataloudelle tarvittavaa tukea ainakaan laskukonjunktuurien aikana. — Valtion metsätalous sitävastoin antaa jatkuvasti työtilaisuuksia ja lieventää työttömyyttä sekä tekee mahdolliseksi metsätalouden harjoittamisen syrjäisilläkin seuduilla suurissa mittasuhteissa toimittaessa.

Yhteiskuntaryhmä	Kaikki metsä- ja uittomiehet		Hakkutyömiehet		Ajotyömiehet		Uittomiehet	
	1921	1950	1921	1950	1921	1950	1921	1950
	Prosentteissa							
Tilalliset	61	82	52	81	87	87	57	81
Tilattomat	39	17	48	18	13	13	43	18
Ryhmä tuntematon	—	1	—	1	—	—	—	1

Jos tarkastelemme metsä- ja uittotyöväen yhteiskunnallista rakennetta vv. 1921 ja 1950 todetaan, että tilattoman väestön osuus on pienentynyt 39 17 %:iin ja vastaavasti taas tilallisten osuus kohonnut 61—82 %:iin. Näin ollen valtaosan metsätöistä suorittaa maata omistava väestö saaden siten lisää ansiomahdollisuutta tappiollisen maataloutensa tueksi. — Metsätilaston mukaan on esim. v. 1954 Perä-Pohjolassa yksinomaan metsähallinnon toimesta teetetty n. 825 000 miestyöpäivää vastaavan luvun ajomiesten osalta ollessa n. 128 000 työpäivää. Lisäksi on otettava huomioon pystymyynnin osuus työmahdollisuuksien antajana.

Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että metsähallinnolta on asutustoiminnan johdosta useaan otteeseen puuttunut työrauha. Laajat hakkuukiellot, jopa kokonaisen hoitoalueen käsittävinä (Salla), ovat asettaneet esteen järkipäiselle metsätaloudelle. Vielä tässä vaiheessa on po. piirikunnassa hakkuukiellossa n. 225 000 ha ja keskinäisin sopimuksin varattuna n. 21 000 ha eli yhteensä n. 246 000 ha.

Hoitoalueiden toimintapiirin supistuminen ja asutustoiminnan johdosta pirstoutuminen vaikuttaa luonnollisesti hoitoalueiden toimintamahdollisuuksiin. Esimerkin vuoksi mainittakoon asutustoiminnan vaikutus seuraaviin hoitoalueisiin:

	Maata l. l. —45.			Varaukset			Toiminnan piiriin jäävä maa	
	1 000 ha	1 000 ha	%	1 000 ha	1 000 ha	%	1 000 ha	%
Kemi	80	37	46	5	42	53	38	47
Ylitornio	100	39	39	5	44	44	56	56
Rovaniemi	60	5	8	14	19	32	46	68
Etelä-Kemijärvi	104	20	19	48	68	65	36	35
Pohjois- »	143	25	17	54	79	55	64	45
Salla	323	21	6	155	176	54	147	46

Kemin hoitoalueesta on v. 1945 jälkeen käytetty asutukseen 37 000 ha (46 %) ja tehtyjen hakemusten johdosta tarvittaisiin n. 5 000 ha (7 %), joten jäljelle pitäisi jäädä n. 38 000 ha. Tämäkään maa ei ole enää metsähallinnon käytössä, sillä metsätalouden järjestelyssä puhaltavat uudet virtaukset ovat kaikesta päätellen todenneet, että valtion maaomaisuus Perä-Pohjolassa tulee tarkoituksenmukaisimmin käytetyksi uskomalla se kahden asutustarkastajan valvontaan. Tästä menetelmästä onkin ollut seurauksena, että Kemin hoitoalueessa pyörät ovat pysähtyneet, vaikka reservissä oleva n. 38 000 ha suuruinen alue pitäisi olla metsähallinnon käytössä. — Kysyä sopii, onko tarkoituksenmukaista kuivattaa ja metsittää suoalueita ja taimiston varttuessa miehen mittaan ottaa alue viljelykseen. — Mainittakoon, että Vähäjoen hoitolohkossa on kaivettu metsäojaa n. 570 km (3 500 ha), tehty metsäautotietä n. 38.5 km, rakennettu kämppeä (175 miehelle) ja uittopatoja ts. investoitu valtion varoja suunniteltua hakkuu- ja metsänparannustoimintaa varten n. 30 milj. Kun tämä esityö on juuri saatu suoritetuksi, joudutaan edellä esittämäni tilanteeseen. — Sitäkin oudommalta se tuntuu, kun Kemijoen länsipuolella samalla korkeudella on alue, johon alustavan arvioinnin mukaan voidaan muodostaa 200 tilaa ja jota metsähallitus jo vuosia sitten on tarjonnut asutuksen

käytettäväksi. Lisäksi tämän neljän pitäjän risteuksen asuttaminen suuntaisi asutuspaineen Rovaniemen hoitoalueesta myöskin tälle alueelle, joka ei vaarantaisi metsäkoulun jatkuvaa toimintaa, kuten aikaisemmin suunnitellut asutustoimenpiteet.

Kemijärven hoitoalueista samoin kuin Sallasta jää jäljelle n. 35—46 % hoitoalueitten lievemaita ja tunturialueita sekä Ylitornion hoitoalueesta itäosaan n. 56 %. — Kaikissa näissä hoitoalueissa on asutustoiminta tapahtunut likipitään järjestelmällisesti ja valtion maiden pirstoutumista on pyritty välttämään. Samaa ei voida kuitenkaan sanoa kaikista hoitoalueista, sillä paikoitellen on haja-asutus vielä yleistä. — Pitäisinkin tärkeänä, että tulevassa asutustoiminnassa kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota kokonaissuunnitteluun, jotta välttyttäisiin valtion maan tarpeetomasta pirstomisesta ja käytettäisiin viljelyskelpoiset suoalueet tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Elämme valtakunnasuunnittelun aikakautta, joten nähkäämme asuttamisen edun rinnalla myöskin maakunnan ja koko valtakunnan etu ja ohjatkaamme asutustoiminta vain sinne, missä se on, taloudelliset näkökohdat huomioonottaen, kannattavaa sekä asuttavien että yhteiskunnan kannalta.